

Geneze ekonomických podmínek a faktorů rozdělení Československa

prof. Ing. Milan Šikula, DrSc.
ředitel Ekonomického ústavu Slovenské akademie věd

Vědeckopopularizační seminář
**20 let samostatného Česka a Slovenska:
porovnání jejich ekonomického vývoje a pozice v EU**
Brno, 19. dubna 2013

Projekt byl v období 1. 9. 2009 – 31. 8. 2012 spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, od 1. 9. 2012 je v rámci udržitelnosti plně financován ze zdrojů NEWTON College, a. s.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

GENÉZA EKONOMICKÝCH PODMIENOK A FAKTOROV ROZDELENIA ČESKOSLOVENSKA

Prof. Ing. Milan Šikula, DrSc.

Seminár: 20 rokov Česka a Slovenska:
porovnanie ich ekonomického vývoja a pozície v EÚ

Brno, 19. 4. 2013

EKONOMICKÉ DETERMINANTY ROZDELENIA ČESKOSLOVENSKA

- Koncentrácia kvalitatívnych spoločenských zmien od roku 1989, rozpad sovietskeho bloku, transformácia a jej „šoková“ forma v réžii globálnych aktérov, EÚ a NATO, ktorí boli lepšie pripravení na rozšírenie
- Identifikácia základných príčinných súvislostí, ktoré vyústili do rozdelenia Československa
- Na základe nezaujatej retrospektívnej analýzy a zovšeobecnenia vývinových metamorfóz odhaliť kľúčové determinanty
- Historicky podmienený značný rozdiel v rozvinutosti, zrelosti a emancipácie
- Vytvorenie spoločného štátu vzájomne výhodné obom národom posilnilo ich pozíciu
- Od začiatku to však bol výrazne asymetrický vzťah „staršieho“ a „mladšieho“ brata, nielen pomáhal, ale aj hlavné slovo v rozhodovaní

VÝCHODISKOVÝ A PRETRVÁVAJÚCI MODEL ASYMETRICKÉHO ŠTÁTOPRÁVNEHO USPORIADANIA

- Tento fenomén pod vplyvom vnútorných a vonkajších príčin generoval rôzne vývojové podoby v prelomových obdobiach odlišností ponímania, prístupov i záujmov
- V asymetrickom modeli sa akosi prirodzene koncentrovali vrcholné centrálné orgány štátu a ich kompetencie vo vyspelejšej a silnejšej časti štátu a jeho hl. meste
- Celoštátne – české, marginálne štátoprávne postavenie Slovenska a jeho národných orgánov
- Po 2 sv. vojne, prevzatie sov. modelu centrálne byrokraticky plánovej ekonomiky, sov. modelu industrializácie a zmena zahranično - ek. orientácie na RVHP
- Bipolárny svet, oceľová koncepcia a sformovanie asymetrickej štruktúry ekonomiky

PARADOXY INDUSTRIALIZÁCIE SLOVENSKA

- Rozpornosť demografického vývoja a investícií

Prírastok počtu obyvateľov, obyvateľov v produktívnom veku a počtu pracovných príležitostí v Československu celkom a percentuálny podiel Slovenska a českých krajín v rokoch 1948 – 1967*

Ukazovateľ	Československo absolútny údaj	ČR v %	SR v %
Prírastok počtu obyvateľov celkom	1 993 987	48,79	51,21
Prírastok zdrojov pracovných síl celkom	774 737	38,87	61,13
Prírastok počtu obyvateľov v produktívnom veku	605 011	29,86	70,14
Prírastok počtu pracovných príležitostí v národnom hospodárstve	1 080 170	74,94	25,06

OTÁZKY VYROVNÁVANIA EKONOMICKEJ ÚROVNE MAKROOBLASTÍ ČIECH A SLOVENSKA

- Zložitosť a kontroverznosť vyrovnávania a hodnotenia jeho priebehu a výsledkov

Úroveň Slovenska v porovnaní s českými krajinami roku 1948 a roku 1967 (v % vo vybraných parametroch)

Parameter	1948	1967
Vytvorený národný dôchodok na 1 obyvateľa	61,21	76,47
Vytvorený ND na 1 pracovníka výrobnjej sféry	58,89	92,27
Základné výrobné fondy na 1 obyvateľa	60,20	72,46
Základné výrobné fondy na 1 pracovníka výrobnjej sféry	57,92	87,43
Základné prostriedky v priemysle na 1 obyvateľa	47,54	69,21
Základné prostriedky v priemysle na 1 pracovníka výrobnjej sféry	45,75	83,51
Základné prostriedky v priemysle na 1 obyvateľa v produktívnom veku	49,01	71,37

PROBLÉMY MERANIA A INTERPRETÁCIE PROCESU VYROVNÁVANIA EKONOMICKEJ ÚROVNE

- Už koncom 60. rokov Slovensko z agrárnej na priemyselne – agrárnu krajinu
- Zbližovanie relatívnych údajov 1948-1967
- Zväčšovanie a absolútnych rozdielov ND/obyv. 1948 – 2081 Kčs, 1967 – 4061 Kčs, 2x
- Faktory komplikujúce až znemožňujúce reálne prepočty a postihnutie vyrovnávania
- Absencia reálnych trhových kategórií, ich subjektívne určovanie, preceňovanie účelové
- Do výpočtu ND; veľa nelogických a absencia iných
- Problém identifikácie ND za celú ČSR, ešte väčšie za Slovensko
- PS pracujúce v Čechách
- Väčší podiel slovenského ph – industrializácii
- Organizačná štruktúra podnikov – závodov
- Centrálné určovanie cien dovozu surovín presunu polotovarov, cien finálnej produkcie

ESKALÁCIA OTÁZKY „KTO NA KOHO“ DOPLÁČA

- Narastajúce problémy hospodárskeho vývoja sov. modelu objektívne vyostrovali otázky vyrovnávania, podielu na tvorbe a užití ND a implicitne – explicitne „doplácanie“
- ŠŠU – 1967 – rýchlejší rast Slovenska, no vyrovnanie ND/obyv. iluzorne – brzdenie Čiech zdôraznenie jednosmerných presunov od r. 1945 – 1967 100 mld. Kčs
- Popieral sa reálny prínos Slovenska k celoštátnemu rozvoju, nižšia rentabilita priemyslu na Slovensku (financionalizácia)
- Kritizoval sa prístup Kočtúcha a kol., ktorý po zohľadnení deformujúcich faktorov dokazoval, že Slovensko sa rozvíjalo v podstate zo zdrojov ním vytvorených

EKONOMICKÉ REFORMY A SMEROVANIE K BUDÚCEMU ROZDELENIU

- ekonomické reformy – priamo i nepriamo vnášali nové prvky a aspekty napätia do postavenia slovenskej ekonomiky v celoštátnej
- Rozsypalova reforma – pragmatické úvahy o zlepšení centrálného plánovania, zainteresovanosť, detailnosť, no bez oslabenia záväznosti
- problematika Slovenska len ako oblastná (na úrovni pohraničnej), neumožňovalo vstup slovenských orgánov do formovania reformy len plnenie direktív pražského centra
- Šikova reforma – impulzy – komparácia nedostatkov soc. ek. a prosperity Západu
- prehodnocovania stalinskej teórie fungovania soc. ekonomiky, posun k využívaniu tovarovopeňažných vzťahov a ek. záujmov
- reforma pre jednotnú, absolútne homogénnu ek., bez ohľadu na vážne špecifiká Slovenska
- centralistický prístup, striktné vymedzenie úloh a kompetencií centra, všeobecné a hmlisté oblastné, t.j. slovenských orgánov
- rigorózne odvetvový prístup

PREHLBOVANIE SPOROV O OBSAH REFORMY

- formálna a fakticky nefunkčná účasť slovenských predstaviteľov na celoštátnej príprave
- slovenskí ekonómovia – kritické stanoviská ku koncepcii, ukazovatele merania vyrovnávania
- asymetricky tvrdé dopady reformy navrhovali kompenzovať – do celoštátnych riešení vopred (nie dodatočne) prihliadať na možné dôsledky pre Slovensko
- popri automatických trhových nástrojoch aj priame centrálné, resp. oblastné
- vytvorenie Fondu rozvoja Slovenska z centralizovaných prostriedkov podnikovej sféry
- na slovenskej predstave reformy 200 ekonómov – Náčrt ďalšieho postupu reformy (1969)
- význam – formulácia predstavy o čs. federácii ako spoločenstve dvoch suverénnych národných republík, nie „veľká politická“ a „malá ekonomická“

SPÄTOSŤ ZÁPASU O REFORMU SO ZÁPASOM O VYVÁŽENÉ ŠTÁTOPRÁVNE USPORIADANIE

- Náčrt potvrdil orientáciu reformy na využívanie trhových mechanizmov a zároveň zdôrazňoval funkčne prispôsobenie ekonomického systému riadenia podmienkam a potrebám Slovenska
- dôraz na prekonanie podoby štáto-právneho usporiadania – keď slovenské orgány boli degradované na útvary oblastnej správy, podriadené centru oklieštené, formálne práva SNR
- zápas o vyvážené federalizáciu – súčasť nastupujúceho demokratizačného procesu
- prvá reforma – osobitný problém Slovenska nevnímala, slovenské orgány sa nevyjadrovali
- k príprave druhej sa mohli, no vzhľadom na fakticky anulovanú suverenitu, neboli schopné rozvinúť aktivity, presadzujúce záujmy Slovenska
- Náčrt nebol len komentárom, priniesol aj obohatenie konceptu reformy (vytvorenie trhu peňazí, voľného devízového trhu, prílivu zahraničného kapitálu)

ROZDELENIE ČESKOSLOVENSKA HISTORICKY OPODSTATNENÝ A UNIKÁTNY PROCES

- pozičné argumenty
  - česká – pri spoločnej mene v konfederácii by bolo Slovensko priveľká záťaž lebo Česko bolo oproti Západu ešte chudobné
  - slovenská – mandát nešlo primárne o rozdelenie ale o spravodlivé a dôstojné usporiadanie vzťahov;
- príprava na rozdelenie odzrkadľovala historicky podmienenú zrelosť a skúsenosť značný koncepčný a vecný predstih Prahy už pred voľbami 1992 (príprava vlastnej meny)
- obrovská výhoda, centrálné orgány v Prahe a príslušné know how
- Slovensko – od základu začať budovať
- dominantná pozícia Prahy sa naplno prejavila aj v charaktere, priebehu a výsledkoch delenia štátu a spoločného majetku
- zodpovedajúca výška „školného“.
- s odstupom 2 desaťročí – historicky opodstatnený unikátny, pokračovanie – prehlbovanie sporov ťažko zlučiteľných pozícií a traumy „kto na koho“ dopláca

ROZPORUPLNÝ ÚSPECH SLOVENSKA PO 20. ROKOCH

- Vojensko-strategicky a ideologicky podmienená industrializácia
- Profit ťažkého priemyslu – za jednu generáciu z chalúp do panelákov
- 1989, rozpad RVHP, trhy, za prvé 3 roky pokles HDP o 23 % !
Nezamestnanosť z 0 na 10 %, ceny na dvojnásobok
- Transformácia – dezilúzia z veľkých očakávaní – „privatizácia“, polarizácia
- Samostatné Slovensko – história ekonomického úspechu?
- SR Ø rast HDP 4,4 % ČR 2,7 %
- 1993 ČR HDP/obyv. 3200 € SR 2100 (65 %) 2012 15 000 13 200 € (88 %)
- absolútny rozdiel sa zväčšil z 1100 na 1800 €

ROZPORUPLNÝ ÚSPECH SLOVENSKA PO 20. ROKOCH

- Dobiehaniu v HDP zďaleka nezodpovedá vývoj miezd – v ČR o 1/5 vyššia Ø mzda, nezamestnanosť 8,3 % a 14,4 %
- Model rastu diktovaný neúprosnou logikou transformačnej situácie i extrémna otvorenosť 1993 57 % HDP export 2012 95 %
- Extrémna závislosť od zahraničného kapitálu a zahraničného dopytu
- K – mimoriadne nízke Ø mesačné náklady práce – 2000 len 300 € (Rakúsko 3000 € !), politická stabilita, logistické KV
- Automobilový priemysel – priamo 50 % priemyselnej výroby, celkove až 50 % a elektrotechnický priemysel. veľká výhoda ale aj riziko
- rast HDP a HND (T/T; repatriácia zisku, daňové úľavy a stimuly) – ČND – spotreba, investície zdroje štátu pre verejný sektor – investície do znalostných faktorov - K

Rozdelenie Československa bolo pre Slovensko

výhodnejšie

V. Klaus